

УДК 821.161.2-3.09

Т.М. Шарова, С.В. Шаров (м. Мелітополь)

**ПАТРІАРХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ П. ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ:
ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРУ «ДУМА ПРО НЕВМИРУЩОГО»**

У статті досліджено художню творчість П. Загребельного. Акцентовано увагу на особливостях твору письменника «Дума про невмирущого». Виявлено, що у художніх творах письменник показував реалії тогочасної дійсності, давав надію на краще майбутнє.

Ключові слова: *художня особливість, історична тематика, автобіографізм, війна, трагізм, почуття.*

В статье рассматривается художественное творчество П. Загребельного. Акцентировано внимание на особенностях произведения писателя «Дума о бессмертном». Выведено, что в художественных произведениях писатель показывал реалии действительности того времени, давал надежду на лучшее будущее.

Ключевые слова: *художественная особенность, историческая тематика, автобиографизм, война, трагизм, чувства.*

Творчість П. Загребельного є актуальною, оскільки на сторінках його творів піднімаються важливі питання сьогодення. Однак серед його значного доробку є твори, які потребують детального вивчення. Сьогодні по новому можна представити творчість П. Загребельного, використовуючи схемографічне відтворення його літературної діяльності.

Свого часу критичні напрацювання творчості П. Загребельного були представлені у наукових працях таких дослідників: В. Брюгген, В. Дончик, З. Голубева, Ільницький, М. Жулинський, В. Осоцький, М. Слабошпицький, В. Фащенко, В. Чумак, М. Шестопап та ін.

У науковому дослідженні В. Фащенко акцентує увагу на трьох сферах діяльності людини (військово-патріотичну, душевно-історичну, виробничо-творчу) [8, с. 33]. Майже таку сферичність, по суті, можна застосувати по відношенню до творчості П. Загребельного (рис. 1).

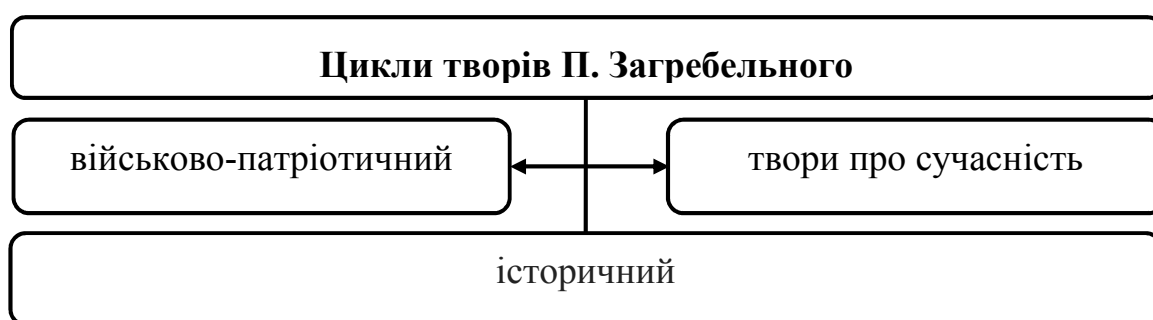

Рис.1. Цикли творів П. Загребельного

В. Дончик свого часу представляв творчість П. Загребельного як взірць української класики [1]. Розмірковуючи про українську прозу 60-80-х рр. ХХ століття М. Жулинський визначає основні канони, яких повинні отримуватись письменники означеного часу [2]. У свій час П. Загребельний міркував так, що будь-який митець починається з душі. Саме тому його твори глибоко проникають у душу читачів та дозволяють замислитися над минулим та поринути у ті часи, коли людина відчувала біль та страждання. Дослідники акцентують увагу на тому, що якщо розглядати літературний твір цілісно, то це дозволить поєднати естетику та соціальні аспекти, у певній мірі надати емоційності морально-етичним проблемам [4, с. 13]. В. Фащенко також наголошував на тому, що П. Загребельний у своїх творах намагався показати життєві долі простих людей, наділяючи їх сильними рисами характеру, силою волі, витривалістю [9].

О. Сизоненка вважають першим дослідником творчості П. Загребельного. У науковому дослідженні «Мости літературної зрілості» він вказав на особливості творчого світогляду та манеру П. Загребельного, вказавши, що: «Найбільш привабливою рисою його творів є точність психологічних характеристик, опуклість та предметність зображення, глибоке проникнення у світ героїв» [5, с. 25]. В. Сікорська акцентує увагу на тому, що «художній стиль митця є поліфункціональним, оскільки його

манері притаманні риси реалістичного письма, елементи психологічного й романтичного драматизму, ліризму, іронії, сарказму» [6, с. 14].

У творчому доробку П. Загребельного можна виокремити два напрямки його діяльності: соціально-психологічний роман, зміст якого проникає у внутрішній світ читача, де можна відчувати морально-етичні проблеми («Спека», «День прийдешнього») та психологічно-пригодницький твір («Європа 45», «Європа. Захід», «Шепіт»).

Якщо ділити твори П. Загребельного за циклами, то схемографічно військово-патріотичний цикл творів письменника можна подати у такому вигляді (рис. 2):

Рис. 2. Військово-патріотичний цикл творів П. Загребельного

До історичної теми в історії літератури у різний час її становлення та розвитку зверталось багато письменників. Здебільшого ця тема розкрита письменниками XIX століття [11]. М. Слабошпицький досліджуючи творчість П. Загребельного виявив, що письменник має велику силу таланту, добре знає історію та намагається відтворити тогочасну реальність, яка підтверджується гуманістичними ідеями: «...треба мати лише таку силу таланту, як у Загребельного, і саме таку винятково широку освіченість, як у нього, щоб зуміти переступити через теорії, схеми, ідеологеми, догми та приписи й творити книжки із загальнолюдським, справді глибоко гуманістичним звучанням» [7, с. 8].

Цікавою є історична тема письменника, яка спирається на історичні події, життєві факти та вигадку автора. Тут можна зосередитися на більшій кількості художніх творів, оскільки П. Загребельний з початку своєї літературної діяльності важливе місце відводив творам на історичну тему (рис. 3):

У творчому доробку письменника є і збірки новел, наприклад «Учитель», «Степові квіти». Та все ж талант П. Загребельного вповні розкрився в епічній прозі, зокрема у романах і повістях. Осторонь від зазначених творів стоїть повість, яка називається «Дума про невмирущого». Дослідники творчості П. Загребельного називають цей твір героїко-романтичною поемою, яка написана прозою.

Рис. 4. Художні твори П. Загребельного на історичну тематику

Особливою популярністю серед читачів користуються твори П. Загребельного на тему сучасності. Така тематика дуже близька сучасній молоді та викликає розуміння певних дій та подій з боку звичайної людини (рис. 4).

Рис. 4. Художні твори П. Загребельного на тему сучасності

«Дума про невмирущого» представила образ воїна в особі Андрія Коваленка. П. Загребельний намагався поєднати романтизовані риси головного героя та документальну точність конкретної воєнної обстановки. Автор зосередив увагу на тому, що Андрій поневірявся у полоні фашистів, він прагнув до активних дій та показував народну нескореність українця.

Твір є автобіографічним, оскільки сам автор був курсантом 2-го Київського училища. Саме туди він відправив свого головного героя Андрія Коваленка. П. Загребельний брав участь в обороні Києва, аналогічні події представлені автором у творі «Дума про невмирущого». У серпні 1941 року

письменник був поранений, а Андрій Коваленко у творі під час воєнних подій осліп. Згодом П. Загребельний проривався на фронт, а Андрій Коваленко постійно був на фронті чи в концтаборі. Після поранення (1942 р.) П. Загребельний потрапив у полон, там опинився і Андрій Коваленко. Автор відчував за життя постійні тортури, знущання, біль – теж саме можна сказати про головного героя твору «Дума про невмирущого» (1957 р).

Навмисне П. Загребельний подає на сторінках твору історію кохання Андрія і Каті, оскільки в тривожні дні почуття кохання є чистим та незрадливим. Представлені між Андрієм та Катею почуття витримали перевірку часом, коли дорога війни тягнулася довгими роками.

На сторінках твору «Дума про невмирущого» автор показав, що головний герой Андрій Коваленко віддав себе в руки смерті, оскільки намагався врятувати свого товариша, з яким познайомився під час перебування в концтаборі. Критики наголошують на тому, що фінал твору є зворушливим та хвилюючим, оскільки автор звертається до матері Андрія, акцентуючи увагу на тому, що треба згадувати Андрія та пам'ятати про нього, бо він пропав безвісти. У фінальній частині твору автор вводить звертання до матері. За допомогою такого звертання читач розуміє, що є певна надія на те, що Андрій живий та може повернутися додому. Він пропав безвісти, а це означає, що надія не повинна ніколи вмирати, треба вірити, сподіватись та плекати надію.

Про воєнні події ХХ століття свого часу писало багато майстрів слова [12; 13]. На сторінках твору П. Загребельного «Дума про невмирущого» помітний воєнний досвід автора, який втілюється через образ 16 річного юнака Андрія. Андрій відважний, сміливий доброволець на фронті. Він був двічі поранений, потрапив у полон та гідно тримав себе серед фашистів. Письменник намагається показати у творі, як Андрій тримався на війні, хвилювався кожної миті: «Під Коваленком була газета з першими військовими зверненнями, над ним нависло загрозливе військове небо, готове щомиті прорватися щомиті жажливим свистом бомб. Війна обгортала його з усіх боків, як вода утопленика» [3].

Трагічні події у творі викликають співчуття до головного героя. Будучи добровольцем, Андрій розумів, що перед ним важка дорога випробувань, але він не боявся нічого. Навіть тоді, коли він осліп, він розумів, що така його доля: «А тепер він лежав на госпітальній койці сліпий безпорадний як цуценя» [3]. Коли очі Андрію відкривали... : «Він мріяв лише про одне: читати, читати, день і ніч читати, вивчати латинську мову й історію військового мистецтва, естетику й кращі твори класичної літератури» [3].

В уста свого головного героя твору «Дума про невмирущого» автор вкладає розуміння ним категорії війни: «У Андрія слово родина тим часом асоціювалася лише з словами батько й мати» [3], «Війна, фронт, бої, поранення, госпіталь, орден» [3], «Дніпро лежав у синіх сутінках, тихий і

ласкавий і не вірилося, що десь іде війна, і бомби шматують і землю, і води, і все живе на них» [3], «Зима була жорстка, як і війна» [3], «Андрій бачив, як на захисних гімнастюрках виникають червоні плями. Кров! Перша людська кров пролита в нього перед очима» [3], «...війна стала на дорозі в юнака. Вона вела за собою страх. Війна і страх з'єдналася в нероздільну силу» [3].

І. Ходарева наголошує на тому, що «На сьогодні Павло Загребельний залишається одним із найпопулярніших українських письменників ХХ століття, хоча по-справжньому ще не осмислений і не оцінений, незважаючи на велику кількість літературознавчих досліджень, присвячених його творчості» [10, с. 30]. На її думку «Павло Загребельний – явище цілком закономірне й відбувалося паралельно з трансформацією поглядів на жанр історичного роману у світовій літературі, що були структуровані ідеєю про історію як величину варту всуціль філософського осмислення» [10, с. 35].

Дійсно, творчість П. Загребельного є віддзеркаленням історичного перебігу подій ХХ століття. Осмислюючи події воєнних літ, письменник розумів, що в долі кожної людини такі часи будуть у пам'яті усе життя. Дослідувати творчість П. Загребельного можна ще з різних векторів, розглядаючи кожного разу його силу таланту та відчуття кожного подиху українця.

Список використаних джерел

1. Дончик В. Зупинені миті: статті, спогади, полеміка. К.: Радянський письменник, 1989. 351 с.
2. Жулинський М. Роздуми над української прозою 60 – 80-х років. Радянське літературознавство. 1987. № 11. С. 18 – 27.
3. Загребельний П. Дума про невмирущого. Режим доступу <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=4333>
4. Кухар-Онишко О. Становлення стилю письменника. Радянське літературознавство. 1974. № 7. С. 13 – 18.
5. Сизоненко О. Мости літературної зрілості. К.: Радянський письменник, 1974. 46 с.
6. Сікорська В. Художній часопростір в історичних романах Павла Загребельного : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец – 10.01.01 «Українська література». Кіровоград, 2007. 20 с.
7. Слабошпицький М. Три варіації на тему Павла Загребельного. Дивослово. 2002. № 10. С. 7 – 12.
8. Фащенко В. В. Герой і слово: проблеми, характери і поетика радянської прози 80-х років. К.: Дніпро, 1986. 211 с.
9. Фащенко В. Павло Загребельний: нарис творчості. К.: Радянський письменник, 1984. 207 с.
10. Ходарева І.М. Творчість П.Загребельного в контексті сучасного літературного процесу. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. № 4 (263). Ч. II, 2013. С. 30 – 37.

11. Шарова Т.М., Шаров С.В., Солоненко А.М. Видатні особистості української словесності. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 254 с.

12. Шарова Т.М., Саєнко Ю.В. Іван Багмут: тематичний спектр та світоглядні орієнтири. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2013. № 22(281). С. 273–279.

13. Sharova T., Posadna T. Самобутність та оригінальність української прози 20-30-х років ХХ ст. Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University. Philology Series. 2018. Т. 2. №69. С. 239–242.

Annotation

Sharova T., Sharov S. Patriarch of Ukrainian literature P. Zagrebelny: functional features of the work «Thought about the dead»

The article explores the artistic creativity of P. Zagrebelny. Attention is drawn to the peculiarities of the work of the writer «The Thought of the Dying». Researchers of P. Zagrebelny's work call this work a heroic-romantic poem written in prose. It is revealed that in the works of art the writer showed the realities of the present reality, gave hope for a better future.

At one time, critical works of P. Zagrebelny's work were presented in the scientific works of famous literary critics. In P. Zagrebelny's creative work, two directions of his activity can be distinguished: the social-psychological novel, the content of which penetrates into the inner world of the reader, where one can feel moral-ethical problems and the psychological-adventure work. M. Zagrebelny has great talent, is well-versed in history and tries to recreate the reality of the time, which is borne out by humanist ideas

The article emphasizes that the historical theme of the writer, which draws on historical events, life facts and fiction of the author, is interesting. Here you can focus on a significant number of works of art, since P. Zagrebelny from the beginning of his literary activity gave an important place to works on a historical theme.

The conclusions emphasize that P. Zagrebelny's work is a reflection of the historical course of the twentieth century. Reflecting on the events of the war years, the writer realized that in the fate of each person such times will be remembered for life.

Keywords: feature, historical subject, autobiography, war, tragedy, feelings.